

AZ 1921-ES TRÓNFOGLALÁSI KÍSÉRLET UTÓÉLETE?

Horthy Miklós kormányzó sárvári látogatása

Ismert történelmi tény, hogy IV. Károly¹ „a közügyektől visszavonult” osztrák császár és magyar király 1921 folyamán kétszer kísérelte meg, hogy svájci száműzetéséből visszatérve elfoglalja a magyar trónt. Elsőként március végén, Szombathelyen a püspöki palotában jelent meg és indult onnan Budapestre, majd a Horthy Miklós kormányzóval² folytatott sikertelen tárgyalásokat követően visszatért a vasi megyeszékhelyre, és néhány napos ott-tartózkodást követően hazament Svájcba.

Október 20-án felesége kíséretében repülőgéppel Dénesfán landolt, majd Sopronból vasúton – az éppen zajló nyugat-magyarországi felkelésben érintett katonákkal, így Ostenburg-Moravek Gyula csapataival, csendőrökkel és a csatlakozó legitimista érzelmű Lehár Antal ezredes katonáival – elindult Budapestre. A lassú menetet 23-án Budaörsnél a Gömbös Gyula³ által toborzott egyetemisták megállították, a kialakult tűzharcban néhányan elesetek. A Tatára visszavonuló királyt, és a vele levő legitimista⁴ (azaz királypárti, ez esetben karlistának is nevezhető) politikusokat – Gratz Gusztávot, ifj. Andrássy Gyulát,⁵ Rakovszky Istvánt, gróf Sigray Antalt⁶ – letartóztatták. Károlyt és Zita királynét Tihanyba internálták, majd Baján egy

---

¹ Életére és működésére ld. (a teljesség igénye nélkül) Kovács Gergely: Fogadd a koronát! Károly magyar király hitvalló élete, Bp., 2004.; Nagy József: IV. Károly. Az utolsó magyar király, Bp., 1995.; IV. Károly. A boldoggá avatott magyar király, in. Rubicon, 2004/10.; Romsics Gergely: Két bevonulás Budapestre: Horthy Miklós és IV. Károly, in. Rubicon, 2003/7-8.

² Életére és működésére ld. (a teljesség igénye nélkül) Horthy Miklós: Emlékirataim, szerk. Antal László, a jegyzeteket írta, Sipos Péter, Bp., 1990.; Hollós Ervin-Lajtai Vera: Horthy Miklós a fehérek vezére, Bp., 1985.; Gosztonyi Péter: A kormányzó, Horthy Miklós, Bp., 1990.; Bencsik Gábor: Horthy Miklós. A kormányzó és kora, Bp., több kiadásban; L. Nagy Zsuzsa: Horthy Miklós, in. Nagy képes millenniumi arcképcsarnok, szerk. Rácz Árpád, Bp., 2002.; Ki volt Horthy Miklós?, in. Rubicon, 2001/1-2.; Horthy Miklós kultusza, in. Rubicon, 2007/10.; Sakmyster, Thomas: Admirális fehér lovon, Bp., 2001.; Sándor György: Horthy-Kádár. Hasonlóságok és különbségek, Bp., 2004.; Romsics Gergely: Két bevonulás, im.; a korszakra vonatkozóan: Gergely Jenő-Pritz Pál: A trianoni Magyarország 1918-1945 (Tudomány-Egyetem), Bp., 1998.; Gergely Jenő-Izsák Lajos: A 20. század története, Bp., 2000.; 20. századi magyar történelem, szerk.: Pölöskei Ferenc-Gergely Jenő-Izsák Lajos, Bp., 1997.; Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században, Bp., 1999.; Ormos Mária: Magyarország a két világháború korában 1914-1945, Debrecen, 1998.; Püskei Levente: A Horthy-korszak 1920-1941 (Magyarország története 18.), Bp., 2010.

³ Életére és működésére ld. Gergely Jenő: Gömbös Gyula. Politikai pályakép, Bp., 2001.; Vonyó József: „Miniszterelnök akarsz-e lenni, vagy Vezér?” Kortársak Gömbös Gyuláról, in. Rubicon, 2003/7-8.

⁴ Erre ld. (a teljesség igénye nélkül) Békés Márton: A legitimizmus és a legitimisták, in. Rubicon, 2009/1-2.; Kardos József: A legitimizmus, Bp., 1998.; Kardos József: A legitimizmus alternatívái Magyarországon, Bp., 1996.; Kardos József: Horthy Miklós és a legitimizmus, in. História 1994/7.; Békés Márton: Apponyi és Sigray, in. Vasi Szemle (a továbbiakban VSz.), 2010/5.

⁵ Életére és működésére ld. Szalai Miklós: Ifjabb Andrássy Gyula élete és pályája, Bp., 2003.

⁶ Életére és működésére ld. (a teljesség igénye nélkül) Békés Márton: A becsület politikája. Gróf Sigray Antal élete és kora, Vasszilvágy, 2007.; Békés Márton: Apponyi és Sigray, im.; Sigray Antal Nyugat-Magyarország 1919-es szerepéről, közléteszi: Békés Márton, in. VSz., 2006/6.; Némethy Mária: A becsület politikusa, in. Vas Népe, 2007. június 12.

angol gőzös vette a fedélzetére, és Madeira szigetére szállította őket. Károly király fél évvel később, 1922. április 1-jén itt halt meg.⁷

Szintén eléggé ismert tény, hogy Nyugat-Magyarország, közte Vas megye is tevékeny szerepet játszott a király visszatérési kísérleteiben. Elég csak arra gondolni, hogy első útján Károly épp a legitimista Mikes János⁸ szombathelyi megyéspüspök rezidenciáját választotta kiindulópontjául, vagy arra, hogy olyan ismert vasi politikusok, mint gróf Sigray Antal, Nyugat-Magyarország kormánybiztosa, illetve a szombathelyi körletparancsnok, Lehár Antal⁹ ezredes szintén kompromittálta magát az eseményekben.

Ugyanakkor a mai Burgenland területén a nyugat-magyarországi felkelők, Prónay Pál¹⁰ és Héjjas Iván vezetésével az osztrák csendőrség kiűzését követően kikiáltották a Lajtabánság¹¹ nevű, senki által el nem ismert államalakulatot Felsőőr székhellyel. A felkelésben szintén sok vasi személy, köztük sárváriak (így például Krenner István főszolgabíró, Polczer Dezső helyettes főszolgabíró, Kecskeméthy István jegyző, Eöry Vilmos gyógyszerész, későbbi városbíró,¹² hogy csak az ismertebbeket említsük) vettek részt.

A magyar kormánynak egyre kellemetlenebbé vált a felkelés, mivel az antant felajánlotta, hogy Sopronról és környékéről népszavazás dönthet, de ehhez ki kell vonni az irreguláris alakulatokat az „Örvidékről”. Miután ez megtörtént, sor kerülhetett december 14-én a soproni népszavazásra.¹³

---

⁷ Erre ld. (a teljesség igénye nélkül) Zsiga Tibor: Horthy ellen, a királyért, Bp., 1989.; Ormos Mária: Soha, amíg élek! Az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben, Bp., 1990.; Zsiga Tibor: Az első királypuccs és Vas megye (1921), in. VSz., 1979/2.; Katona Imre: Az ún. királypuccs ismeretlen részletei egy könyv ürügyén, in. Soproni Szemle (a továbbiakban SSz.), 1991/4.; Boroviczény Aladár: A király és kormányzója, ford. Kajtár Mária, a jegyz. és utószót írta: Pritz Pál, Bp., 1993.; ill. az első visszatérési kísérletre: Visszaemlékezés I-II. rész, rögzítette: Sill Ferenc, in. Honismereti Híradó, Sárvár, 1992/1-2.

⁸ Életére ld. Székely László: Emlékezés gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspökről, szerk.: Soós Viktor Attila, Vasszilvagy, 2009.

⁹ Életére és működésére ld. (a teljesség igénye nélkül) Brenner Vilmos: Koronás urának hű szolgája volt csupán (Lehár Antal ezredes élete és szombathelyi működése 1918-1921 között), in. VSz., 2001/2.; Lehár, Anton: Erinnerungen. Gegenrevolution und Restaurationsversuche in Ungarn 1918-1921, München, 1973.; Fogarassy László: Lehár ezredes a Prónay-felkelők fogságában, in. SSz., 1975/4.; Egy katonatiszt naplója, 1919-1921. (Anton Lehár: Erinnerungen. Gegenrevolution und Restaurationsversuche in Ungarn 1918-1921 című könyvéből), in. História 1993/11.

¹⁰ Életére és működésére ld. (a teljesség igénye nélkül) A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából, szerk. Pamlényi Ervin-Szabó Agnes, Bp., 1963.; Fogarassy László: Prónay Pál emlékezései a nyugat-magyarországi eseményekről I-IV., in. SSz., 1986/1-4.; Uő.: Legitimista lett-e Prónay Pál a nyugat-magyarországi felkelés folyamán? (Prónay alezredes vallomása az Etelközi Szövetség vizsgálóbizottsága előtt az 1921. évi nyugat-magyarországi eseményekről és a második restaurációs kísérletről), SSz., 1990/1.

¹¹ Erre ld. Jámbor János: Törpeállamok a történelmi Magyarország földjén, Bp., 1999., ill. alább a 13. sz. jegyzetben

¹² Zsiga Tibor: Horthy ellen, im. 226-227.

¹³ Erre részletesebben ld. (a teljesség igénye nélkül) Fogarassy László: Nyugat-magyarországi bandaharcok, in. VSz., 1961/1.; Uő.: Védelmi előkészületek Ausztriával szemben gróf Bethlen István kormányának hivatalbalépése után, in. SSz., 1994/3.; Uő.: A soproni népszavazás helye Európa korabeli diplomáciai történetében, SSz., 1991/4.; Uő.: A nyugat-magyarországi kérdés diplomáciai története I-III., in. SSz., 1982/1-3.; Uő.: A nyugat-magyarországi kérdés katonai története I-III., in. SSz., 1971/3., 1972/1-2.; Uő.: Határmenti

Általában ezek a tények mindenki számára ismertek. Kevésbé tudott dolog viszont, hogy ezt követően az ún. határkijelölő bizottságok még 1923-ig járták a területet és döntöttek egy-egy falu hovatartozásáról. Így például az eredetileg elcsatolni kívánt Pornóapáti Magyarországon maradt, míg a hazánkunk szánt Felsőbeledet (ma Oberbildein) Ausztria kapta meg. Pornóapáti kérdésére még a későbbiekben visszatérünk.

Azt viszont nem vizsgálta senki, hogy az ország vezetése, élén Horthy Miklós kormányzóval hogyan reagált a „renitens” nyugat-magyarországiakra, akik Károly menetelésében részt vettek. Mi lett velük (a fő legitimistákat néhány hét után elengedték), és egyáltalán, ezt a területet a kormány hogyan igyekezett magának megnyerni?

Talán ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására adalék a jelen tanulmány is. Az események után egy évvel ugyanis Horthy Miklós végigjárta Nyugat-Magyarországot, így Körmendet, Szombathelyt, Kőszeget, Celldömölköt, Sárvárt, Magyaróvárt és Sopront. Nem tudjuk, hogy mi volt ennek az útnak a célja, Horthy maga nem is emlékezik meg róla,¹⁴ elképzelhető, hogy személyes jelenlétével a kormányzó a hozzá való lojalitást igyekezett kialakítani a legitimizmus fellegvárának tartott nyugati országrész lakosságában.

A kormányzó valójában villámlátogatást tett a vasi településeken, hiszen a Szombathelyen töltött éjszakát követően 1922. december 13-án reggel 9-kor érkezett különvonatával, a „Turán” -nal Kőszegre, ahonnan 11 órakor indult Sárvárra. Itt fél egykor fogadták az állomáson, majd délután 3 óra körül Celldömölkre indult, ahova fél 4-kor érkezett meg. A

---

események Burgenland megalakulásától az új határvonal megállapításáig (1921 november – 1923 március), in. SSz., 1975/2.; Uő.: Iratok az osztrák-magyar határkérdés történetéhez I-III., in. SSz., 1976/4., 1977/1, 1981/2.; Uő.: Maderspach Viktor felkelőparancsnok emlékiratai I-III., in. SSz., 1978/3-4., 1979/1.; Uő.: Tervek Nyugat-Magyarország osztrák annexiójának meggátlására a Bethlen-kormány hivatalba lépéséig, in. SSz., 1993/4.; Boronkai Szabolcs: A nyugat-magyarországi események az osztrák sajtó tükrében (1921. 08. 28. – 1921. 09. 10.), in. SSz., 1993/3.; Mollay Károly: A soproni népszavazás tanulságai (1921. dec. 14. – 1921. dec. 14.), in. SSz., 1992/2.; Zsiga Tibor: Burgenland vagy Nyugat-Magyarország? Burgenland oder Westungarn, Oberwart, 1991.; Uő.: Burgenland vagy Nyugat-Magyarország (Kísérlet a status quo megváltoztatására 1922), in. VSz., 1989/2.; Uő.: Communitas Fidelissima Szentpéterfa. A Magyar-Osztrák határmegállapítás 1922/23, 1993.; Botlik József: A második nyugat-magyarországi felkelés (1922 július), in. VSz., 2010/4.; Uő.: Nyugat-Magyarország sorsa. 1918-1921, Vasszilvágy, 2008.; Uő.: Szövetséges társállamból területkövetelő szomszéd. Ausztria és Nyugat-Magyarország (Westungarn) 1918-1919-ben, I-II., in. VSz., 2007/1-2.; Bellér Béla: Az osztrák-magyar viszony és a burgenlandi kérdés (1922-1926), in. SSz., 1975/3.; Békés Márton: A fegyveres revízió útja Nyugat-Magyarországon. Szabó József százados, felkelőparancsnok válogatott iratai elé, in. VSz., 2007/4.; Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918-1920, Bp., 1983.; Uő.: Civitas Fidelissima. Népszavazás Sopronban 1921., Győr, 1990.; Trianon és a „hűségese falvak”, szerk.: Kovács Géza-Zsiga T., Bp., 2004.; dr. Héjjas Jenő: A nyugat-magyarországi felkelés, Bp., 2006.; Brenner Vilmos: Nyolcvan éve született meg Burgenland tartomány (Történelmi emlékezés és helyzetelemzés), in. VSz., 2001/6.; Varsányi Péter István: Magyarország vagy Ausztria? (Szubjektív megjegyzések Brenner Vilmos: *Nyolcvan éve született meg Burgenland tartomány* című tanulmányához), in. VSz., 2001/6.; Gyurác Ferenc: A nemzeti önbecsülés képei, in. VSz., 2001/6.; ifj. Sarkady Sándor: A nyugat-magyarországi felkelés és a soproni népszavazás, in. www.sopron.hu/upload/varos/nepszavazas1921/Tuzek.html [a letöltés ideje: 2010. november 16.]; Suba János: Magyarország trianoni határainak kitűzése, in. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/magyarorszag_trianoni_hatarainak_kituzese [a letöltés ideje: 2010. november 16.]; Maderspach Viktor: Élményeim a nyugat-magyarországi szabadságharcból, Bp., 2009.

¹⁴ Erre ld. Horthy Miklós: Emlékirataim, in.

rövid itt-tartózkodást követően még aznap este Magyaróvárra érkezett, ahol az éjszakát töltötte. Ezek alapján tehát a három vasi városban külön-külön maximálisan 2-3 órát töltött el.

Mindenhol ünnepélyes fogadtatásban volt része, az állomásokat az alkalomra feldíszítették, a települések vezetői, polgármesterek, főszolgabírók, katonai és rendőrségi előjárók köszöntötték a kormányzót. Megjelentek a civil egyesületek vezetői, egyházi előkelőségek is. Így Kőszegen Jambrits Lajos polgármester mellett Horváth Andor főszolgabíró, Halmy Gusztáv rendőrkapitány, a katonai parancsnok, illetve a tisztikar képviselői. A kormányzó megtekintette a Hunyadi Mátyás Reál-nevelőintézetet, a laktanyát, végül a városházán ünnepélyes fogadáson vett részt. Beszédében a város hősi múltját emelte ki, mely mintát kell, hogy adjon a nemzet újra felemelkedésének.

Celldömölkön Pósfay Gusztáv főszolgabíró, Markovits János rendőrkapitány, Kubay Oszkár főhadnagy és vitéz Fekete Lajos százados tették tiszteletüket Horthynál, aki bemutatatta magának Jandi Bernardin bencés apátot, Pletnits Ferenc kormányfőtanácsost, Nagy Sándor evangélikus lelkészt, Grünberger Izidor rabbit és Berzsényi Dezső evangélikus világi felügyelőt. Vele hosszabban is beszélgetett. Dr. Havassy Béla járásbírói elnök és felesége a jótékony nőegyletek nevében üdvözölték a kormányzót.¹⁵

Miután áttekintettük a kormányzó kőszegi és celldömölki programját, vizsgáljuk meg, hogyan zajlott a fogadása Sárváron!

A városi közgyűlés december 9-i ülésén tárgyalta az ügyet, és szavazta meg a kiküldendő személyek névsorát. Pleszkáts Imre városbíró terjesztette be a kabinetiroda és a katonai parancsnokságok levelét, amelyben utasítják a községet a fogadás ünnepélyes lebonyolításának részletes kidolgozására.¹⁶ Eszerint tehát a kormányzói kabinetiroda és nyilván a területileg illetékes katonai parancsnokságok szervezték és biztosították a kormányzó utazását, kiválasztották a meglátogatandó településeket, és adtak utasítást azok vezetőinek a megfelelő fogadtatás megtervezésére.

A jegyzőkönyv szerint a fogadást a városháza tanácstermében kell megtartani, a programok kidolgozása a főszolgabíró elnökletével tartott járási ülés feladata kell, hogy legyen. A fogadóbizottságban jelen lesz a helyettes főszolgabíró (ekkor Polczer Dezső látta el a tisztséget), a városbíró, a jegyző, Huszár Mihály apátplébános, Varga József evangélikus lelkész, Hodossy Ernő királyi táblabíró, a járás vitézei és a nyugállományú katonatisztek. Ezután részletesen leírták a programpontokat, valamint a városbíró felkérte a képviselőtestület

---

¹⁵ Vasvármegye, 1922. december 14.

¹⁶ Vas Megyei Levéltár (a továbbiakban VaML.), VK. 68/12. Sárvár nagyközség (a továbbiakban Sárvár NK.) képviselőtestületi jegyzőkönyve, 1922. december 9.

tagjait, hogy válasszanak maguk közül 8 főt, akit delegálnak az ünnepélyes fogadásra. Az utasítás szerint ugyanis csak ennyi képviselő lehet jelen a fogadáson a tanácssteremben.

Azt is bejelentette a városbíró, hogy a fogadóbizottság tagjai részére nyomtatott jegyeket készítenek, nyolcat a delegált képviselőknek, és három-három darabot az egyházi testületeknek és egyleteknek. Olyan részletekre is kitért, mint a ruhaviselet. A fogadóbizottság tagjai számára kötelezővé tették a fekete ruha viselését. Huszár Mihály javasolta, hogy a városi előljáróság tegyen lépéseket arra, hogy a járási tűzoltóság is kivonulhasson az eseményre, mert erre „*a kabinetiroda felhívta az alispán úr figyelmét*”. Dr. Tulok József megyei aljegyző vállalta, hogy vezeti az ikervári ifjúsági tűzoltókat a fogadáson.

És végül egy érdekes javaslat: „*Mivel Sárvár község utcaközönsége az ilyen ünnepélyes alkalmakkor nem éppen megfelelő fegyelmezettséget mutat, indítványozza, hogy az esetleges kellemetlen rendzavarások, alkalmatlan rakoncátlankodások elkerülése végett a képviselőtestület már most is tegyen lépéseket.*”¹⁷ Nem értjük, hogy mire gondol a betérjesztő Huszár Mihály, hiszen a városi lakosság korábban is, és ezidőtájt is rendszeresen megjelent az év bizonyos szakában megjelenő bajor királyi család fogadásán, de ott „rendzavarásról”, „rakoncátlankodásról” nem esett szó. Talán a néhány évvel korábbi Tanácsköztársaság „ébresztette a lakosságot öntudatára”, ami még ekkor is éreztette hatását? Vagy az előző évi legitimista mozgalom hagyott maradandó nyomokat? Vagy csak az apátplébános túlzott aggodalmáról lett volna szó? Erre a kérdésre nem tudunk válaszolni, mert indoklás nem hangzott el. Mindenesetre Pleszkáts városbíró felkérte Huszárt, hogy ezen javaslatait a főszolgabírói értekezleten terjessze be.

A szóban forgó ügy lezárásaképpen a képviselőtestület a következő személyeket delegálta a fogadásra a testületből: Magyarász Flórián helyettes városbíró, Herczeg Jánost, Móger Istvánt, dr. Könczöl Ferencet, id. Barabás Györgyöt, Schnabel Ferencet és Varga Jánost. Azaz a lehetséges nyolc fő helyett csak hetet. A testület a fogadás során felmerülő, köztük a községközi tanácssterem feldíszítése költségeinek kiutalására az előljáróságot felhatalmazta.¹⁸

A fogadás részleteiről a december 30-án tartott képviselőtestületi ülés jegyzőkönyvéből értesülünk. Horthy Miklós a fogadáson kérte az előljáróságot, hogy hozza a képviselőtestület és a lakosság tudomására köszönetét a szíves és szép fogadásért. Ezt a városi és járási vezetőség meg is tette, hirdetményben értesítette a sárvári és a járási lakosságot a kormányzó

---

¹⁷ VaML. VK. 68/12. Sárvár NK. képviselőtestületi jegyzőkönyve, 1922. december 9.

¹⁸ Uo.

gesztusáról. A képviselők állva hallgatták végig a bejelentést, majd lelkesen megéljenezték azt.¹⁹

Ezután részletes beszámolót tartottak az eseményről. Mint kiderült a házakat fellobogózták, és hogy elegendő legyen, ezért Ikervárról is hozattak zászlókat. Ezeket szétosztották azon háztulajdonosok között, akiknek házai a bevonulási utcákban álltak. Feldíszítették a községházát, a vasútfőnökség pedig az állomást. Gayer Endre a tűzoltók, Eőry Vilmos²⁰ a cserkészek, Csacsovics István az ifjúsági tűzoltók élén sorakozott fel a Kossuth téren.

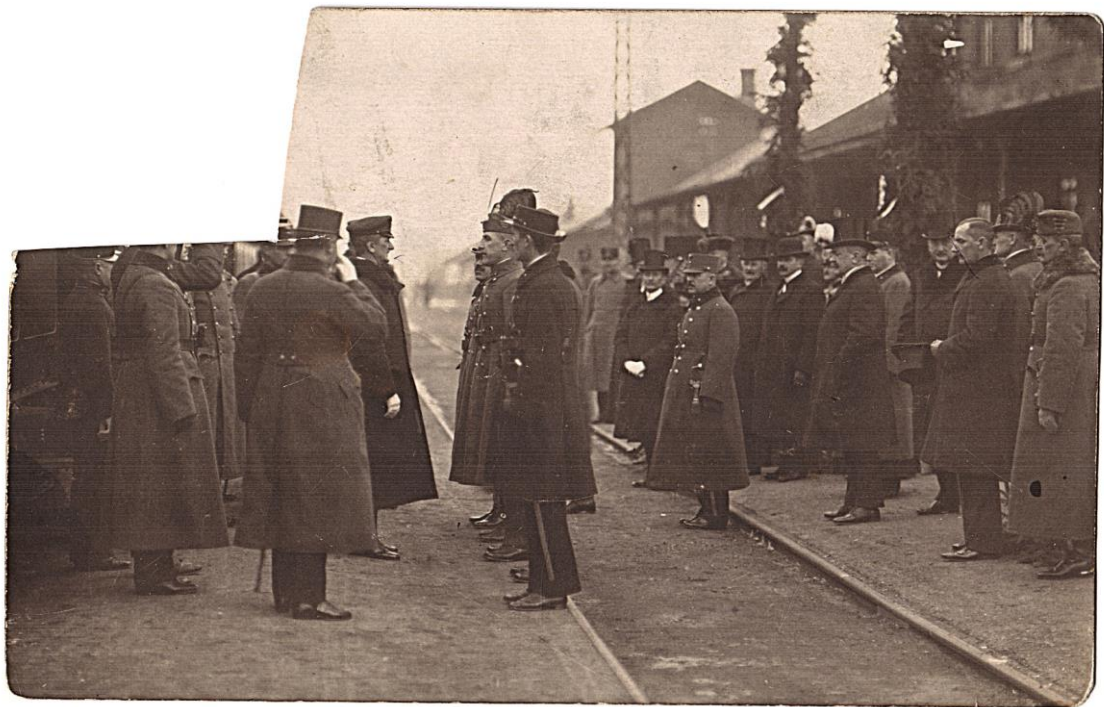
A 12.30-kor begördült „Turán” Horthyn kívül népes, főleg katonai kíséretet szállított. A testületi jegyzőkönyv név szerint is felsorolta őket, így megtudjuk, hogy Sárvárra érkezett vitéz Nagy Pál gyalogsági tábornok, a honvédség főparancsnoka, Guillaume Árpád altábornagy, Magasházy László őrnagy, Horthy szárnysegédje, Görgey György alezredes, Vetter Antal és Koós Miklós századosok, szárnysegédek, Bartha Richárd, a kormányzói kabinetiroda főnöke, Deuk Gusztáv ezredes, a katonai iroda főnöke, Nádassy [valójában Nádasy] Imre országos [rendőr]főkapitány, Zadravec István tábori püspök, Langsfeld Géza kabinetirodai titkár, Szím Lőrinc főhadnagy, Bánó Kálmán ezredes, Svastits Imre ezredes, a honvéd főparancsnok szárnysegédje, Bökl József ezredes, Tömösvári Béla ezredes vámőrparancsnok, Ludmann Gábor ezredes, valamint két név nélkül említett csendőrkerületi parancsnok és mások.

A kormányzó kíséretében voltak a vármegye előljárói, dr. Maróthy László fő- és Herbst Géza alispán is. Az érkezőket az állomáson Polczer Dezső helyettes főszolgabíró, vitéz Sári Ferenc csendőrezredes, Hodossy Ernő királyi táblabíró, Huszár Mihály apátplébános, Varga József evangélikus lelkész, Pleszkáts Imre városbíró és Kecskeméthy István jegyző fogadták.

---

¹⁹ VaML. VK. 68/12. Sárvár NK. képviselőtestületi jegyzőkönyve, 1922. december 30.

²⁰ Életére ld. Lakatné Mester Éva: Eőry Vilmos gyógyszerész, városbíró (Csopak, 1884 – Budapest, 1957), in. Honismereti Híradó, Sárvár, 1990/2.

1. kép Horthy Miklós fogadása a sárvári vasútállomáson (a kép bal sarkát levágták, nyilván bélyeggyűjtési céllal), Nadasdy Ferenc Múzeum Helytörténeti Adattára (a továbbiakban NFM-HA), VII. 83.74.1.

A vonatból kiszálló kormányzót a jelenlévő jelentős számú közönség háromszoros éljenzéssel fogadta, majd a szokásos katonai jelentéstétel hangzott el. A kormányzó több vitézi címmel rendelkező katonatisztet fogadott, aztán a főszolgabíró köszöntötte a magasrangú vendéget. Beszédében hangsúlyozta, hogy *„úgy a város, mint a járás egész lakossága [...] támogatja Főméltóságodat nehéz honmentő munkájában.”* Horthy megköszönve az üdvözlést, hangot adott örömének, hogy a helyi lakosság *„siet munkájával és áldozatkészségével az újjászületés nagy munkájában részt venni”*, ehhez támogatásáról biztosította a sárváriakat és a járásbelieket. Miután bemutatták neki a küldöttség tagjait, a kormányzó és kísérete az állomásról Ferenc bajor királyi herceg négylovas fogatán a lakosság éljenzése közepette (a Huszár Mihály által emlegetett rendbontásról szó sem volt) érkezett meg a főtérre. Itt a már említett csapatok (tűzoltók, cserkészek) parancsnokai jelentést tettek Horthynak, aki szemlét tartott az egységek felett. Itt sorakoztak a rábasömjéni, rábabogyoszlói, az alsó- és felsőpatyi ifjak is tanítóik vezetésével.

Ezután vonultak fel a községháza tanácstermébe, ahol a díszmagyarban lévő városbíró mondta el köszöntőjét. A papi ornátusban megjelent Huszár Mihály pedig ünnepi beszédet mondott. Hangsúlyozta, hogy Sárváron 10.000 színmagyar lakos él, akiknek érzése, gondolata

nem lehet közömbös a röviddel korábban sok millió magyart elvesztő országnak. Horthy volt az, aki a „*vörös pokol pusztulásá*” –ból, azaz a kommunista uralomból „*mentette*” az országot. Az „*ősi alkotmány és a Szent Korona iránti*” hűségéről beszélt, kiemelve, hogy Horthy a **törvényes** [kiemelés tőlem, Sz. G.] államfő (ezzel nyilván a legitimistáknak üzent az apátplébános), és azt, hogy ők a törvényes rend hívei, ezért „*minden békebontást, pártütést a nemzet ellen való legsúlyosabb bűncselekménynek tartunk*”. Elutasítanak minden „*felforgatást és forradalmi megmozdulást*”, mert – mint mondja – lelkük fehér. Még a forradalomból kiábrándult munkás is a keresztbe helyezi immár bizalmát, és nem a „*forradalmi úton kicsikart politikai hatalomtól*”, hanem a becsületes munkától várja sorsa jobbra fordulását. Nem a múlton merengünk, vagy a szerencsétlen jelenünk miatt zokogunk, hanem a jövőbe nézünk. Azzal fejezte be beszédét, hogy Isten kiválasztottai vagyunk, ezért velünk a Gondviselésnek még tervei vannak.

Ezt követően a 6 esztendő Csacsovics Jucika csokrot adott át a kormányzónak a sárvári nőegylet nevében. Horthy a válaszában a lakosság áldozatos tenniakarásáért mondott hálát, és kiemelte, hogy nem azt kell tekinteni, ami elválasztja az embereket, hanem együtt, mindenkinek a célért küzdeni.

A városbíró bemutatta a megjelent küldöttség tagjait, Huszár Mihályt a római katolikus, Varga Józsefet az evangélikus, Fischer Tóbiás főrabbit az ortodox, Grósz Farkas főrabbit a neológ izraelita egyház képviselőjében. Eöry Vilmosné a római katolikus missziót, Mórocz Lajosné az evangélikus, Sulzbeck Henrikné az izraelita nőegyletet, Kolossa Irén a római katolikus, Király Erzsébet az evangélikus leányegyletet, Kopcsándy József az államvasutat, Gayer Endre a tűzoltó egyletet, Góczán Sándor a dalárdát, Tichy-Rács Károly a római katolikus legényegyletet, Schnell Vilmos az állampénztárat, Sarkady István főbiztos a pénzügyigazgatóságot, Gyóry Vilmos igazgató a polgári, Erős János az elemi iskolát, Darázs Károly a rokkantegyletet, Müller Ignác a polgári kört, Kálmán Gáspár az ipartestületet, Schmiedt László a MOVE, Füzessy János az ÉME helyi szervezetét, Hartmann Henrik igazgató a műselyemgyárat, Eisner Ede igazgató a cukorgyárat, Horváth János a selyemgyári, Wittinger Gáspár a cukorgyári, Brunner István az uradalmi téglagyári, Lőrincz Márton a Krausz-téglagyári munkásságot, Kovács János gazda a bajor uradalmi cselédséget képviselte. A kormányzó különösen a munkásság képviselőivel beszélgetett hosszasan, és kérte őket, hogy munkatársaik között a becsületes munka és a hazaszeretet fontosságát hangsúlyozzák.

2. kép Belépőjegy a kormányzó fogadására Király Erzsébet részére, NFM-HA, IV. 82.97.1.

13 óra 16 perckor a kormányzó elhagyta a községházát, és gyalog a szemközti várba, Ferenc bajor herceghez ment „villásreggelire”. Itt Horthy megköszönte Polczernek és Pleszkátsnak a lelkes fogadtatást, majd meghagyta nekik, hogy erről a községi és a járási lakosságot hirdetményben értesítsék.²¹

Nem tudjuk, hogy Ferenc hercegnél Horthy egyszerű udvariassági látogatást tett, avagy ennek komolyabb jelentősége is volt. Gerencsér Ferenc hivatkozás nélküli kéziratában azt állítja, hogy az étkezés után a kormányzó és a herceg félórás külön megbeszélést tartott, amelynek témájáról Horthy sajtófőnöke nem adott felvilágosítást az újságíróknak. A találgatások szerint külpolitikai vonatkozású dolgokról tárgyaltak, mégpedig Németország és Bajorország között fennálló feszült kapcsolatról, illetve valamilyen kibontakozás lehetőségéről.²²

Sajnálatos módon nem áll módunkban ellenőrizni ennek valóságát, azt sem, hogy valóban folytak-e titkos tárgyalások. Ez eléggé valószínűtlen. Komoly politikai kérdéseket ritkán

²¹ VaML. VK. 68/12. Sárvár NK. képviselőtestületi jegyzőkönyve, 1922. december 30.

²² id. Gerencsér Ferenc: Bajorok a Nádasdy-várban. A Wittelsbachok Magyarországon (Kézirat), Nádasdy-vár Művelődési Központ és Könyvtár, Sárvár, 18-19.

beszélnek meg rövid másfél óra alatt, hiszen a kormányzó vonata 14.45-kor továbbindult Sárvárról²³, valamint ha csak felületesen beszélgettek a német-bajor kapcsolatokról, akkor miért titkolózott a sajtófőnök.

Érdekes adat jutott a birtokomba egy évvel ezelőtt. Wilhelm A. Schmidt, egykori pornóapáti lakos, akit német nemzetisége miatt kitelepítettek a második világháború után, jelenleg az Egyesült Államokban él, és megosztott velem egy információt, ami eddig a sárváriak előtt is ismeretlen volt. Mint említettem, a határkijelölő bizottság tagjai hónapokig járták a határterületet és döntötték el egy-egy község hovatartozását. Azonban nem egyedül ők határoztak erről, némiképp figyelembe vették a lakosság véleményét is. Így fordulhatott elő, hogy Ferenc bajor herceg, akinek Pornóapáti is birtoka volt, memorandumot nyújtott be a bizottsághoz annak érdekében, hogy a falut hagyják Magyarországon, mivel nem akarta, hogy birtokai két ország területére kerüljenek.²⁴ A falu megdöbbsent a herceg döntésén, mert állítólag csak a jószágigazgató, illetve a polgármester és helyettese volt magyarpárti, a lakosság viszont Ausztria mellett tette (volna) le a voksát.²⁵

Ha volt is valami abban, hogy Horthy és Ferenc tárgyalást folytattak, talán ez is egy lehetséges válasz. Nyilván a kormányzó fülébe is eljuthatott a herceg memoranduma, és ezt igyekezett megköszönni neki. Amúgy – mint ismert – Pornóapáti az 1923. január 10-i bizottsági döntés értelmében Magyarország része maradt.²⁶

A téma további feldolgozást érdemelne, akár nagyobb távlatokban is, valamint azon is el lehetne gondolkodni, hogy lehetett-e köze Ferenc herceg határmódosító javaslatainak Horthy nála tett látogatásához. Ez utóbbi talán sohasem fog kiderülni, a várban tartózkodók közül senki sem beszélt róla, még a szintén jelenlévő Polczer helyettes főszolgabíró és Pleszkáts városbíró sem.

Visszatérve a kormányzó sárvári látogatására, a várbeli fogadás után Horthy és kísérete visszatért az állomásra, felszállt a vonatra és elhagyta Sárvárt. Állítólag a kíséret tagja kijelentették, hogy bár sokfelé jártak, nem nagyon találkoztak „*ilyen lelkes, megkapó és pedáns rendben lefolyt*” fogadtatással, mint Sárváron. A kormányzó kérésére a város és a járás települései hirdetményben értesültek Horthy megelégedéséről, illetve bekerült még a jegyzőkönyvbe az is, hogy a sárvári cserkészcsapat különösen megnyerte az államfő tetszését, aki Eöry Vilmos parancsnokkal hosszasan beszélgetett a tanácssteremben a csapat helyzetéről.

---

²³ VaML. VK. 68/12. Sárvár NK. képviselőtestületi jegyzőkönyve, 1922. december 30.

²⁴ Temmel, Johann: Der Anschluss des unteren Pinkatales an Österreich, in. Grenzfall. Burgenland 1921-1991, Eisenstadt, 1991., 48.

²⁵ Uo. 55.

²⁶ Uo. 55.

Mindezeket azért ismerjük ilyen pontosan, mert a városi képviselőtestület az egész eseményt, beleértve az elhangzott beszédek is, megörökítette a jegyzőkönyvben.

Ugyanakkor arról is hírt kapunk, hogy mennyibe is került a városnak és a járásnak ez a rövid látogatás. A megjelölt összegeket úgy kell értelmezni, hogy már jelentős infláció indult meg. Összkiadás tehát 71.501 korona, amely a csendőrség élelmezésére, beszállásolására, nyomtatványokra, díszítésre, fuvarokra és napszámra fordított összegekből került ki. A csendőrség 22.532 koronát befizetett a községi pénztárba, de 48.969 korona kiegyenlítetlen maradt. Emiatt a főszolgabíró 28.000 korona különadót vetett ki a járás településeire. Ezek szerint tehát Sárvár összes kiadása 20.969 korona volt, amelyet az előre nem várt kiadásokra szánt pénzből egyenlített ki.²⁷ Ha a főszolgabíroság iratait tekintjük meg, a megadott összegek tekintetében eltéréseket tapasztalunk. Itt részletezi az egyes feladatokra kiutalt pénzeket, amelyből 50.346 korona a csendőrség ellátására és elszállásolására, 2.480 korona a nyomtatványokra, 13.300 korona a díszítésre és 4.400 a fuvarra, napszámra ment. Ez így összesen 70.526 korona. Azaz közel 1.000-rel kevesebb, mint a város részéről említett összeg. A csendőrség ez esetben is 22.532 koronát fizetett ki, itt megtoldva még 24 fillérrel, ez alapján tehát fedezetlenül maradt 47.993 K 76 fillér. A számla szerint ez utóbbi teljes összeget kivetették a járásra.²⁸ A csendőrséget más körzetekből vezényelték Sárvárra, a kormányzó fogadásának zavartalan lebonyolítása miatt. Polczer a különadó alól Sárvárt, amelyet „*a beszállásolási és élelmezési költségeken kívül amúgy is tetemes egyéb kiadások*” terheltek, kivette. Így az összeget a járás további településeinek kellett a sárvári kasszába megfizetnie.²⁹ A Sárvárhoz tartozó tizenkét körjegyzőség (Sárvár vidéki, gércei, nyőgéri, ikervári, pecöli, felsőpatyi, ölbői, hegyfalui, uraiújfalui, répcelaki, hosszúperesztegi és káldi) közül több esetben rendelkezünk befizetési igazolásokról. Az Ikervárhoz tartozó három falu 3167 K-t,³⁰ a pecöli körjegyzőség 1828 K-t,³¹ a gércei 1535-öt,³² a felsőpatyi 3357-et,³³ Uraiújfalu 1278, Szentivánfa 193 és Vámoscsalád községek 807 koronát³⁴ fizetett be a sárvári pénztárba. Nagy részük még 1923 január-februárjában teljesítette a kötelezettségét, de olyanok is voltak, amelyek csak májusban, sőt júniusban fizettek, ekkor már a főszolgabíró felszólítását követően. Előfordult, hogy tévesen szólítottak fel községeket elmaradt „adósságuk”

---

²⁷ VaML. VK. 68/12. Sárvár NK. képviselőtestületi jegyzőkönyve, 1922. december 30.

²⁸ VaML. IV. 425/b. Sárvári járás főszolgabírói iratai. Közigazgatási iratok (a továbbiakban Sárvári F.I. Közig I.), 4293/1922

²⁹ Uo. 6173/1922

³⁰ Uo. 191/1923

³¹ Uo. 108/1923

³² Uo. 134/1923

³³ Uo. 115/1923

³⁴ Uo. 6173/1922

törlesztésére. Így például Ölbő 1923. április 26-án jelezte a főszolgabírónak, hogy a kirótt pénzt már „*régen*” befizette Sárvárnak.³⁵

Ez rávilágít arra a rendszerre is, amelyet a korban a járás, illetve az élén álló főszolgabíróság jelentett. Az ide tartozó települések finanszírozása lényegében egyfajta egymást támogató, de nem paritásos elven működő, sőt sokszor a járásszékhely számára kötelező befizetési szisztéma szerint működött.

Horthy Miklós kormányzó tehát 1922. december 13-án néhány órás villámlátogatást tett Sárváron (és Kőszegen, illetve Celldömölkön). A vizitálás egy évvel a nyugat-magyarországi felkelés és a második királyvisszatérési kísérlet után, és a határkijelölés lezárulását követően történt. Nem tudjuk, hogy van-e köze ezeknek a kül- és belpolitikai eseményeknek az államfői látogatáshoz, de talán nem állunk messze a valóságtól, amikor feltételezzük, hogy Horthy egyrészt köszönetét kifejezni, ugyanakkor a hozzá való lojalitást személyes megjelenésével kivívni, esetleg a maradék királpártiakat megfélemlíteni érkezett a vasi városokba.³⁶ A korszak kutatóinak újabb feladat lehet ennek részletes feltárása.

---

³⁵ Uo. 100/1923

³⁶ Hasonló véleményen van Simola Ferenc is, ld. Simola Ferenc: Horthy Miklós csapatszemléje Szombathelyen, 1919-ben, in. VSz., 2002/6. A szerző már itt felvetette az 1922-es látogatás feldolgozásának szükségességét is.